

NACRT KONCEPCIJE SREDNJOROČNOG PLANA RAZVITKA ARHIVSKE DJELATNOSTI U SR HRVATSKOJ 1971—1975. GODINE

Bernard Stulli

Uvodne napomene

Kako se približava završetak razdoblja postojećeg Društvenog plana razvitka SR Hrvatske, koji vrijedi do kraja godine 1970, to je razumljivo da je već čitava godina 1969. u znaku pripremnih radova za izradu novog Plana za razdoblje 1971—1975. godine. Sve su te pripreme usmjerene i odgovarajućim propisima, a to su: Zakon o pripremama za donošenje društvenog plana razvoja Jugoslavije za razdoblje 1971—1975. godine (Službeni list SFRJ, br. 13/1969); Smjernice za pripremu izrade društvenog plana razvoja SR Hrvatske za razdoblje 1971—1975. (Narodne novine SRH, br. 33/1969); Naredba o utvrđivanju minimuma zajedničkih pokazatelja za izradu planova razvoja radnih organizacija, njihovih asocijacija i općina za razdoblje od 1971. do 1975. godine (Službeni list SFRJ, br. 23/1969). Po sebi se razumije da je uz to, za arhivsku službu, i Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima (Narodne novine SRH, br. 31/1965) važna osnova rada na planiranju, jer se radi o obaveznoj društvenoj službi (čl. 9 cit. Zakona) i službi od posebnog društvenog interesa.

Treba podsjetiti da propisi obavezuju sve društveno-političke zajednice i sve radne organizacije pojedinačno da izrade svoje planove razvitka za period 1971—1975. godine.

U nastojanju da pomognemo arhivskim ustanovama u poslu izrade njihovih planova razvitka za novo plansko razdoblje, a s druge strane, u želji da potaknemo diskusije i dogovore o izradi takvog plana razvitka za cjelokupnu arhivsku djelatnost u SR Hrvatskoj, izradili smo ovaj Nacrt spomenutog plana, koji u prilogu objavljujemo.

Mnogostruke su bile poteškoće i problemi pri izradi ovakvog Nacrta. Ponajprije, to su poteškoće koje se javljaju kod svakog dugoročnijeg planiranja, a koje su dobro poznate pa ih ne treba ovdje ponavljati. Zatim su to poteškoće koje proizlaze iz činjenice što arhivska služba SR Hrvatske, uzeta u svojoj cjelini, još nema dovoljno izgrađene — realizirane osnove za jedan ravnomjeran i sistematičan razvitak. Iako je od oslobođenja zemlje 1945. godine na ovamo postigla vrlo krupne rezultate, kako upotpunjenjem mreže svojih ustanova, tako i samom svojom djelatnošću i efikasnošću rada, ipak se u njoj još uvijek preteško osjećaju posljedice

one velike i tako osjetne nerazvijenosti i zaostajanja, one zapuštenosti u kojoj se nalazila do god. 1945. Ma kako bio dinamičan njen razvitak kroz posljednjih 25 godina, nije se moglo u tako kratkom vremenu nadoknadi sve ono što je kroz duge ranije decenije propušteno i zanemareno. Dovoljno je podsjetiti na činjenicu da smo od starog društva godine 1945. naslijedili svega četiri arhivske ustanove na čitavom području SR Hrvatske, a i te četiri (u Zagrebu, Dubrovniku, Zadru i Rijeci) nerazvijene, pa da se sasvim jasno sagleda od kakve je više nego oskudne osnove krenula naša arhivska djelatnost u period njena socijalističkog razvitka, te koliko je mnogo napora i materijalnih sredstava uloženo u razdoblju 1945—1970, da bi se postiglo sve ono što danas predstavlja arhivska služba u našoj republici. Postignuti rezultati su očiti, ali, kako je već rečeno, oni još ne predstavljaju *na čitavom području SR Hrvatske* dovoljnu osnovu za planiranje jednog ravnomjernijeg i sistematičnijeg razvitka. Razlike u stupnju razvijenosti na pojedinim dijelovima republičkog područja još su uvijek prevelike, pa se o njima mora posebno voditi računa pri izradi koncepcije plana razvitka u periodu 1971—1975. godine.

Opća je smjernica izrade srednjoročnog plana da on mora biti organski sastavni dio jednog dugoročnog plana razvitka za razdoblje sve do godine 1985. Praktički to znači da moramo voditi računa o dvije etape razvitka. Prvoj, do godine 1975, koja obuhvaća srednjoročni plan 1971—1975, i drugoj, koja se proteže na dekadu 1975—1985. godine. Problemi koji odatle nastaju nisu nipošto jednostavni. U svakom slučaju treba voditi računa da će tek u dekadi 1975—1985. biti moguća veća stopa rasta općenito u društvenom razvitku pa tako i u arhivskoj djelatnosti. Dosljedno tome treba odabrati ciljeve i zadatke, i njihov obim, u jednoj i u drugoj etapi, vodeći računa o faktorima: realnosti i racionalnosti, organskog rasta i društvenih potreba.

Posebnu je poteškoću pri izradi ovog Nacrta predstavljao veliki nedostatak odgovarajućih statističko-kvantitativnih pokazatelja. Kako dosada nisu bili izrađivani srednjoročni planovi razvitka arhivske djelatnosti, metodologijom kojom su rađeni za druge djelatnosti, to, dakako, nije bio izrađen ni odgovarajući sistem kvantitativnih pokazatelja za arhive, niti su takvi podaci sistematski kroz potreban niz godina prikupljeni. Stoga su, naravno, kvantitativni pokazatelji u ovom Nacrtu njegova najslabija strana. Za njihovo utvrđivanje poslužili smo se dosadašnjim elaboratima izrađivanim za Arhivski savjet Hrvatske ili za Društvo arhivskih radnika Hrvatske, kao i statističkim podacima koji se redovno prilažu godišnjim izvještajima o radu arhivskih ustanova. Odatle proizlazi važan zadatak svih arhivskih ustanova da prigodom izrade svojih srednjoročnih planova razvitka pomno ispituju, utvrde i preciziraju što egzaktnije pokazatelje za svoje područje, da bi se zatim, korištenjem takvih dopunskih i provjerenih podataka, mogli sumirati također što egzaktniji pokazatelji za cijelo područje SR Hrvatske. Jedino ćemo tim putem postići što pravilnije kvantificiranje zadataka u konačnom tekstu ovog srednjoročnog plana razvitka arhivske djelatnosti u SR Hrvatskoj. Suvišno je isticati da to isto vrijedi i za cjelinu ovog plana, a ne samo za kvantitativne pokazatelje.

Iz samog teksta priloženog Nacrta vidi se koja su sve bitna pitanja arhivske djelatnosti u njemu obuhvaćena. Ipak, bit će korisno da ih i

ovdje, uvodno, rekapituliramo. To su: status arhivske službe unutar društvenih službi, s obzirom da arhivi vrše jednu od tzv. *fundamentalnih djelatnosti*; smještajni kapaciteti; laboratorijski kapaciteti; evidencija građe izvan arhiva; priliv nesređene registraturne građe u arhive; veliki stupanj dekoncentracije arhivske građe; sistem financiranja arhivske službe; prioritarno mjesto građe A-kategorije, uz programiranje rada usmjereno harmoničnijem skladu između potreba korisnika građe i osnovne djelatnosti, i posebnih dužnosti, arhivskih ustanova; specifičnosti po makroregijama; fundamentalno pitanje stope rasta u obje etape razvitka; integracioni procesi; kadrovska problematika; kriterij intenziteta korištenja arhivske građe kao operativni pokazatelj; zadaci prve i druge etape; pitanje studijskog centra za proučavanje problematike arhiva i njihove djelatnosti; problem mogućih varijanti predloženih rješenja.

Izrada srednjoročnih planova razvitka za pojedine arhivske ustanove značit će ujedno i diskusiju o svim navedenim i ostalim relevantnim pitanjima. Ali, i mimo toga je potrebno da tu diskusiju razvijemo što svestranije i temeljitije, uključivši u nju ne samo sve arhivske radnike, nego i što širi krug korisnika arhivske građe, posebno naučnih radnika — historika. Bez toga ne bismo mogli postići najbolju moguću konačnu redakciju našeg srednjoročnog plana za područje cijele republike.

Takvu širu diskusiju započeli smo na savjetovanju što ga je organiziralo Društvo arhivskih radnika Hrvatske u Umagu 8. X 1969. Tada je jednoglasno istaknuto da priloženi Nacrt predstavlja dobro i temeljito razrađenu osnovu, u načelu i pojedinostima, za dalji rad i diskusiju, kako o planovima razvitka pojedinih arhivskih ustanova, tako i skupnog plana za arhivsku djelatnost u Republici. U diskusiji (18 učesnika) su date slijedeće važnije sugestije za dalji rad:

- Sistem financiranja arhivske službe predstavlja jedno od najbitnijih pitanja; u njegovoj razradi moraju prvenstveno učestvovati arhivski radnici; dugo će se čekati na taj novi, adekvatni, sistem, ako ga sami arhivski radnici ne predlože; u fondovima za kulturu treba izdvajati posebna sredstva za financiranje fundamentalnih djelatnosti kao što je arhivska; obaveznost službe treba da se odrazi na planu financiranja;
- Pitanje statusa službe dobro je analizirano i postavljeno; treba inzistirati da se ono i propisima adekvatno regulira, jer je iskustvo pokazalo da preporuke predstavničkih tijela same po sebi nisu dovoljne;
- O integracionim procesima treba što šire raspravljati; posebno o raznim vidovima i mogućnostima, stupnjevima i oblicima radne integracije; neka prvenstveno radni uspjeh integrirane cjeline privuče i ostale interesente toj cjelini;
- Posebno treba raspravljati i pitanja regionalnih udruživanja, unutar makroregija, a koja bi mogla poslužiti postizavanju dobrih rješenja za neke probleme, naročito i putem međuopćinskih fondova finacijskih sredstava;
- Problem registraturne građe, tj. arhivske građe u nastajanju, treba odlučno postaviti, a inzistirati naročito i na pitanju kvalitete kadrova u registraturama;

- Razgraničenje djelatnosti na čuvanju arhivske građe između arhiva i srodnih ustanova (muzeja, biblioteka, instituta i sl.) mora naći svoje rješenje u nastupajućem planskom razdoblju;
- Potreban je detaljni osvrt na društveni položaj arhivskih radnika, koji nije adekvatan društvenom značenju arhivske službe;
- Studijski centar koji će sistematski pratiti i proučavati organizacione i stručne probleme arhivske djelatnosti više je nego neophodna potreba za dalji razvitak arhivske službe; naročito za budući rad na srednjoročnom i dugoročnom planiranju;
- Zadaća je arhivskih ustanova ne samo u tome da razrade svoje pojedinačne srednjoročne planove razvitka već da izbere kako bi i u srednjoročnim planovima razvitka pojedinih općina arhivska problematika našla svoje mjesto.

Nadovezujući na ove napomene i sugestije sa savjetovanja u Umagu, treba naglasiti koristi koje za daljnji rad na ovom Nacrtu mogu pružiti baš diskusije koje bi se organizirale na općinskim i međuopćinskim skupovima. Naime, mnoge slabosti sadašnje arhivske službe na pojedinim dijelovima republičkog područja potječu dobrim dijelom baš uslijed nedovoljne aktivnosti, a često i nedovoljnog razumijevanja općinskih društveno-političkih zajednica.

Na kraju naglasimo još jednom potrebu što šire i svestranije diskusije o ovom Nacrtu. Na to nas obavezuju ponajprije značajni rezultati koje je arhivska služba SR Hrvatske postigla u razdoblju 1945—1970. godine. Konačno, arhivske radnike na to obavezuje još i odgovornost prema izvanrednom arhivskom blagu SR Hrvatske koje im je povjereno, a koje čini tako važan sastavni dio sveukupnog nacionalnog spomeničkog fonda naše republike. Dužnost nam je, dakle, da uložimo maksimalne napore kako bi se ovaj srednjoročni plan redigirao na najbolji mogući način, te da se njime arhivska služba što potpunije i organskije utka u opći socijalistički razvitak SR Hrvatske i u slijedećem planskom razdoblju 1971—1975.

* * *

1. KARAKTERISTIKE SADAŠNJEG STANJA ARHIVSKE DJELATNOSTI¹

1.1. Područje djelatnosti (karakteristike), stupanj zadovoljenja potreba, efikasnost

Arhivska služba — nadzire, evidentira i određuje zaštitne mjere za arhivsku građu u nastajanju (tj. registraturni materijal; utvrđu-

¹ Posljednji iscrpniji elaborat »Stanje i problemi arhivske službe u SR Hrvatskoj« bio je izrađen u mjesecu svibnju 1965. god. od Arhiva Hrvatske u Zagrebu. Podnesen je vijećima Sabora SRH, a obuhvaćao je slijedeća poglavlja: uvod; značenje i uloga arhivske službe; mreža arhiva i građa u arhivima; smještaj arhiva i arhivska oprema; arhivski kadrovi; financiranje i programiranje arhivske službe; problemi registratura. Priloženi su bili i statistički podaci o nekim oblicima djelatnosti arhivskih ustanova. Na temelju ovog elaborata prosvjetno-kulturno vijeće Sabora SRH donijelo je 6. V 1966. i određene zaključke, objavljene u »Biltenu Sabora SRH i Izvršnog vijeća«, god. III, br. 19 od 27. V 1966, str. 1—2.

jući koji će se njegov dio trajno čuvati). Utvrđenu arhivsku građu, društvenog vlasništva, obavezno preuzima u arhivske ustanove, čuva, stručno obrađuje, te daje na korištenje za naučne, kulturne i druge društvene i pojedinačne potrebe.

Izrađuje i publicira naučno-informativna pomagala za arhivsku građu, publicira samu građu, pomaže i racionalizira naučnoistraživački proces, učestvujući u njemu i vlastitim ostvarenjima.

Izložbenom aktivnošću, suradnjom s nastavom i sl. učestvuje i u zadovoljenju određenih kulturno-prosvjetnih potreba društva.

Ova specifična društvena služba, koja se po sili zakona mora obavezno vršiti na čitavom području Republike, a ima status djelatnosti »od posebnog društvenog interesa«, izvršava dakle: upravne, stručne, naučne i kulturno-prosvjetne funkcije². Iako kompleksnog karaktera, dominantna joj je značajka i prvenstveni cilj: da ostvaruje jednu širu društvenu misiju, da obavlja jednu *fundamentalnu djelatnost* — sabiranja i čuvanja arhivske dokumentacije o historijskoj sudbini ove zemlje — koja po svojoj prirodi i namjeni mora da se vrši trajno, kontinuirano i potpuno.

Uz srodne fundamentalne djelatnosti koje obavljaju statistički zavodi, naučne biblioteke, zavodi za zaštitu spomenika kulture, dokumentaciono-informativni centri i sl., i arhivske se ustanove uklapaju u širi kompleks fundamentalne društvene dokumentacione službe pred koju suvremeni razvoj postavlja sve veće i složenije zadatke.

Na cijelom području Republike arhivska služba ostvaruje danas tek oko 50% svojih zadataka. Veliko zaostajanje ove službe u zadovoljavanju sadašnjih društvenih potreba, na gotovo čitavom republičkom području, proizlazi iz nerazvijenosti nekih sektora njene osnovne djelatnosti, a posebno: iz osjetno nedovoljne evidencije sačuvane arhivske građe na terenu; zbog ogromnih količina arhivske građe na terenu, koja nije mogla biti preuzeta u depoe arhivskih ustanova, a koje količine daleko prelaze svaku iole tolerantnu mjeru.

Navedenim konstatacijama data je ujedno i ocjena efikasnosti službe. Efikasnost je ispod nivoa materijalnih mogućnosti Republike. Ovu neusklađenost uzrokuju: nedovoljna briga većeg dijela društveno-političkih zajednica, a posebno i pretežnog broja općinskih uprava; opće nepriznavanje fundamentalnog karaktera ovoj službi; neriješeni organizacioni problemi; neadekvatan status ove obavezne službe u kompleksu *fakultativnih* kulturnih djelatnosti; polovičan i protuslovan sistem financiranja ove službe; nedostaci financijskog sistema, koji onemogućuju dovoljno usmjeravanje raspoloživih sredstava na osnovnu djelatnost.

1.2. Organizacija arhivske djelatnosti (struktura, neusklađenost, oprema, stupanj mehaniziranosti).

Djelatnost obavljaju: republički Arhiv Hrvatske u Zagrebu, koji praktički ima značenje centralnog nacionalnog arhiva; uz njega, mreža regionalnih historijskih arhiva u: Osijeku, Sl. Brodu (s odje-

² Vidi čl. 32. Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima (Narodne novine SRH, br. 31—1965).

lom u Sl. Požegi), Bjelovaru, Varaždinu, Zagrebu, Sisku, Karlovcu, Pazinu, Rijeci, Zadru, Splitu (s odjelom u Hvaru) i Dubrovniku.

Republički Arhiv Hrvatske u Zagrebu ima i neke posebne zadatke: vršenje stručne instruktaze u regionalnim arhivskim ustanovama; brigu za stručno usavršavanje kadrova; vođenje dokumentaciono-informativnog centra; vođenje centralnog laboratorija za restauraciju i konzervaciju arhivske građe³.

Arhivski savjet SRH postoji pri Republičkom sekretarijatu za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu, kao stručno tijelo, sa zadatkom da se brine o unapređenju arhivske djelatnosti u Republici, te da donosi i neke propise o tome, a za koje ga je ovlastio zakon⁴.

Mreža arhivskih ustanova je, već pri konačnom utvrđivanju 1957. god., racionalno postavljena⁵. I dosadašnja je praksa potvrdila tu racionalnost, kao i činjenicu da je takva mreža prije minimalna nego li u bilo kojem obliku predimenzionirana. Izvjesnu neusklađenost predstavlja to, što arhivsko odjeljenje Instituta za hist. rad. pokreta u Zagrebu⁶, nije još pripojeno Arhivu Hrvatske u Zagrebu, analogno postojanju posebnih odjela za građu SKH pri regionalnim historijskim arhivima. Očito je da će u privredno razvijenijim regijama postepeno biti potrebna slična posebna odjeljenja za građu privrednih organizacija.

Oprema arhivskih ustanova nije zadovoljavajuća. Dijelom je to me uzrok u neriješenim pitanjima smještaja (za 11 od ukupno 14 ustanova), a glavna je poteškoća u nedostatku materijalnih sredstava. Najteže se to osjeća u nedostacima opreme arhivskih depoa, te fotolaboratorija, zbog čega su tamo postignuti minimalni rezultati na mikrofилmskom snimanju najvažnije građe radi zaštite (posebno zaštite od elementarnih nepogoda i ratnih opasnosti). Mogućnosti mehanizacije bile su objektivno ograničene, ali zbog materijalnih okolnosti nisu ni u mogućem obimu nikako ostvarene.

1.3. Kapaciteti institucija, stupanj njihova iskorištavanja (struktura, neusklađenost, nepodmirenost potreba, ekonomičnost)

Smještajni kapaciteti su temeljni i najteži problem. Svega 3, od ukupno 14 ustanova, i to u Zadru, Pazinu i Sisku, imaju zadovoljavajući smještaj. Prva od njih ima rezervnih kapaciteta depoa za daljih 30-tak godina, a druga i treća za sadašnje potrebe. Kod svih ostalih ustanova ovo neriješeno pitanje ugrožava osnovnu djelatnost⁷. Najteže se to očituje kod: Arhiva Hrvatske u Zagrebu, te kod regionalnih arhivskih ustanova u: Splitu, Varaždinu, Zagrebu, Karlovcu, Osijeku, Dubrovniku i Rijeci. Veliki broj improviziranih arhivskih depoa i velike količine nepreuzete građe dovode u pi-

³ Isto, čl. 44.

⁴ Isto, čl. 57.

⁵ Vidi: *Stulli B.*, O planu mreže arhivskih ustanova na području NR Hrvatske (Arhivist, VII, 1958, sv. 3-4, str. 129-134).

⁶ Djelatnost ovog arhivskog odjeljenja financira se također iz sredstava Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti.

⁷ Arhivski zrela a nepreuzeta građa izložena je izvan arhivskih ustanova sve slabijoj brizi. Ona opterećuje depoe registratura, a otežava i stručnu obradu u arhivskim ustanovama kada predstavlja dio njihove već preuzete građe. Nadalje, ona smanjuje efikasnost arhivske službe, a kako je efikasnost kriterij za financiranje arhivske službe, to nepreuzeta arhivska građa sve teže pogađa materijalnu osnovu arhivskih ustanova, a s time dovodi u pitanje i redovno vršenje njihovih najosnovnijih funkcija.

tanje osnovno čuvanje i zaštitu 70% arhivske građe, koja bi se morala nalaziti u sigurnim depoima.

Trezorskih kapaciteta za smještaj najvrednije arhivske građe imaju samo Arhiv Hrvatske i arhivsko odjeljenje Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu, no, vrlo ograničenog obima, daleko ispod stvarnih potreba, a i ta dva trezora su prizemna, a ne podzemna. Očito je što znači ovaj nedostak za sigurnost najvrednije historijske dokumentacije u Republici.

Kapaciteti radionica

Foto-laboratoriji (osobito važni kapaciteti radi snimanja u svrhe zaštite) tek su u početnom razvoju. Jedino Arhiv Hrvatske u Zagrebu ima donekle opremljen foto-laboratorij (no, s poluautomatiziranim aparaturom za snimanje), koji radi već 4 godine s godišnjim kapacitetom od 130.000 mikro-snimaka. God. 1967. uspostavljena je jezgra ovakvog laboratorija u arhivskom odjeljenju Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu, god. 1968. isto je učinjeno u Historijskom arhivu u Dubrovniku, a 1969. god. bit će to isto učinjeno u Zadru, Rijeci i Varaždinu.

Uz pitanje smještajnih kapaciteta ovo je drugi najvažniji problem arhivske službe u Republici.

Laboratorij za konzervaciju i restauraciju arhivske građe djeluje samo u Arhivu Hrvatske u Zagrebu od 1961. god., potpunije opremljen od 1966. god., sada s kapacitetom od oko 9.000 listova godišnje. U Zadru je 1967. god. započeto formiranjem jezgra jednog laboratorijskog kapaciteta, a u Splitu jedne radionice za ručnu restauraciju. Očita je oskudnost ovih kapaciteta. To je dalji težak problem arhivske službe i zaštite temeljnog dokumentarnog i spomeničkog fonda u Republici.

Pomanjkanje najpotrebnijeg spremišnog i radnog prostora, te njegova dekoncentracija u većini arhivskih ustanova, najviše utječe na neekonomičnost poslovanja. Tome dosta doprinose još i: neracionalnost sistema upravljanja, administrativnog i financijskog poslovanja.

1.4. Stručni kadrovi (stanje i potrebe kvalifikacione strukture, nedostaci i pomanjkanja)

Prema posljednjoj, iscrpnoj analizi kadrovske situacije, izvršenoj 1967. god.⁸, u arhivskoj službi na području Republike bilo je svega 179 radnika. Od toga: stručnih 132, a ostalih (administrativno-financijskih; pomoćnih) 47. Od 132 stručna arhivska radnika bilo ih je: 56 s visokom, 13 s višom, 28 sa srednjom, 5 s nepotpunom srednjom, a 30 s osnovnom školom. Od 132 stručna radnika 46 ih još nije položilo stručni ispit.

Analiza je ukazala na slijedeće osnovne probleme: premalen broj stručnih radnika, koji proizlazi iz činjenice što se služba tek konsti-

⁸ Androić M., Analiza kadrovskih problema u arhivskim ustanovama SR Hrvatske s prijedlozima za njihovo rješavanje (str. 1-70). Elaborat je izrađen za sjednicu Arhivskog savjeta Hrvatske održanu 30. VI 1967.

tura, a i zbog nedovoljnih financijskih sredstava; najteže se to osjeća u mlađim, nedavno osnovanim arhivskim ustanovama (Osijek, Slavonski Brod, Bjelovar, Sisak, Karlovac, Pazin), ali i u starijim, kao što su: Dubrovnik, Zadar i Zagreb. Nešto prevelik broj kadrova bio je jedino u arhivskom odjeljenju Instituta za historiju radničk-kong pokreta u Zagrebu.

Nadalje, potrebno je razrađenijim propisima i smišljenijom materijalnom stimulacijom ubrzati polaganje stručnih ispita. U cjelini je neophodna sistematičnija briga za stručno usavršavanje, a posebno i za visokokvalificirane kadrove koji rade na obradi starije arhivske građe ili posebnih vrsti arhivske građe. Nepostojanje odgovarajućeg studija arhivistike na fakultetima, uz redukciju studija pomoćnih historijskih nauka⁹, nameću sve teže probleme, za čije se rješavanje mora pobrinuti sama arhivska služba. Konačno, privlačenje talentiranijih kadrova u službu i njihovo uspješnije usavršavanje nemoguće je bez poboljšanja materijalne osnove arhivskih ustanova, dalje razrade sistema nagrađivanja prema rezultatima rada, te osjetnijeg poboljšanja higijensko-tehničkih uvjeta rada, koji su sada uglavnom ispod svih prosječnih normativa (premalene radne prostorije; zasićenost zraka prašinom; rad sa zagađenom građom; nedostatak uređaja za dezinfekciju i dezinfekciju građe; nedostatak ostalih tehničkih sredstava i mogućih zaštitnih mjera — a po čemu su arhivske ustanove u nerazmjerno i neopravdano težem položaju nego li sve druge kulturne i naučne ustanove)¹⁰.

Do kraja 1968. god. ništa se bitnije nije izmijenilo u navedenom stanju i problematici. Ukupan broj radnika porastao je tek za 10, pa iznosi 189 radnika. Od toga je 137 stručnih (128 stalnih, 9 honorarnih), a 52 ostala (administrativno-financijska; pomoćna). Po dotacijama koje su programski primile u 1968. god., arhivske su ustanove raspolagale prosječno s 23.519,79 N. D. po radniku.

1.5. Osnovni problemi sadašnjeg stanja djelatnosti.

Uzevši cjelinu republičkog područja služba je uglavnom još uvijek u stadiju osnovnog razvoja. Nije još postigla u toj cjelini ni prosječni nivo s kojega bi bila moguća kontinuirana sistematičnija razvojna politika. U mnogim pitanjima, i na mnogim područjima, snalazi se još improvizacijama. Najviše na to utječu neriješena pitanja: smještajnih kapaciteta; evidencije građe izvan arhiva¹¹; pri-

⁹ Od nekadašnjeg dvogodišnjeg studija svedene su sada (npr. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu) na svega dva semestra s ukupno oko 50 sati predavanja i vježbi !?

¹⁰ Ove se činjenice ne ističu dovoljno, a nisu ni valorizirane u sadašnjem sistemu financiranja arhivske službe. Neriješeno pitanje smještajnih kapaciteta čini ovaj problem higijensko-tehničke zaštite arhivskih radnika još težim. Urgentnost problema proizlazi već odatle što socijalistička zajednica, kao što je naša, mora poklanjati prioritarnu brigu zaštiti pri radu.

¹¹ Svestrana važnost ove evidencije dovoljno je poznata. U pogledu građe koja je društveno vlasništvo već je znatno napredovala ova akcija na cijelom republičkom području, no s građom u građanskom vlasništvu nije tako. U cjelini uzevši rezultati su još skromni. Iako ovi poslovi ulaze u redovnu djelatnost arhivskih ustanova, presporo se odvijaju: uslijed velikog obima građe, te nedovoljnih sredstava i premalog broja kadrova. Proteklih godina pomagali su ubrzanje ove akcije i Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti i Republički fond za naučni rad, dok je u 1969. godini takvu materijalnu pomoć pružio samo Rep. fond za naučni rad. Usprkos mnogokratnom uvjeravanju i obrazlaganju, kao i preporukama Arhivskog savjeta Hrvatske, Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti ne pokazuje razumijevanja da i dalje materijalno pomaže ubrzanje evidencije građe izvan arhiva.

liva osnovno nesređene građe iz registratura u arhivske ustanove (što silno poskupljuje rad u arhivima)¹²; malog obima potpuno arhivistički obrađene građe u arhivima¹³; neznatna ostvarenja na mikrofilmskom snimanju u svrhe zaštite¹⁴; velikog stupnja dekoncentracije građe pojedinih fondova i zbirki¹⁵ i sl.

Neriješenost ovakvih osnovnih pitanja onemogućavala bi ostvarenje smišljenije razvojne politike i u situaciji kada bi bilo dovoljno sredstava za tekuće poslovanje.

Uz to, nije riješeno pitanje financiranja ove osebujne, kompleksne društvene službe¹⁶. Postoje neopravdane razlike u dohotku i raspodjeli osobnih dohodaka prema srodnim službama. Na nerazvijenim područjima (Banije, Korduna, Like i Dalmatinske zagore tj. u općinama: Dvor, Kostajnica, Glina, Vrginmost, Vojnić, Slunj, Titova Kamenica, Donji Lapac, Gračac, Obrovac, Benkovac, Drniš, Sinj, Imotski i Vrgorac) učešće budžeta u financiranju ove društvene službe je neznatno.

Materijalna osnova samoupravljanja stagnira, ne pokazujući nikakve tendencije proširenja. To onemogućuje i dogradnju sistema samoupravljanja, kao i razradu njegovih specifičnosti, s obzirom na to da se radi o klasičnoj službi »od posebnog društvenog interesa«.

1.6. Položaj u okviru Jugoslavije i međunarodne usporedbe

Po vrijednosti arhivskih fondova i zbirki, koje čuva ili nadzire, arhivska je služba SRH daleko ispred svih na području SFRJ. Po prosječnoj stručnosti kadrova ona je, uz arhivsku službu SR Slovenije, vodeća u SFRJ. Isto vrijedi i za racionalnost i funkcionalnost mreže ustanova, te za pojedinačna stručna i naučna ostvarenja. Kod potonjih služba SRH i prednjači. Ona je bila, pored ostalog, inicijator i dala je glavni doprinos u koncipiranju novog, suvremenog arhivskog zakonodavstva u SFRJ.

Po materijalnoj pak osnovi, naročito po godišnje raspoloživim financijskim sredstvima, a postepeno sve više i po opremi i broju

¹² Uzroci ovog priliva su u još uvijek vrlo niskom nivou registraturnog poslovanja i nebrizi o stupnju spreme i stručnom obrazovanju službenika u registraturama, a posebno onih kojima se povjerava »arhiviranje« registraturne građe i dalja briga o njoj.

¹³ Preopterećenost radnika u arhivskim ustanovama s poslovima osnovnog srednjanja velikih masa nesređene građe koja je pristigla u arhive, pa nedovoljan broj arhivskih radnika, a i nedovoljna stručnost većeg broja mladih arhivista, posebno u novim arhivskim ustanovama, sve je to uzrokom navedenog nedostatka.

¹⁴ Osnovni su uzroci u nedostatku foto-laboratorijske opreme. Stanje u pojednostima iskazano je u t. 1.3. Potpuno automatizirane opreme nema ni jedna arhivska ustanova u SR Hrvatskoj. Djelomično su neiskorišteni kapaciteti u foto-laboratorijima JAZU i arhivskom odjelenju Instituta za historiju radničkog pokreta. Mnoge su arhivske ustanove izvan SR Hrvatske davno prije dobile, i to potpuno automatizirane aparature za snimanje, iako nemaju ni izdaleka (ni po količini ni po vrijednosti) toliko građe koju treba snimiti u svrhe zaštite kao što je ima SR Hrvatska.

¹⁵ Dekoncentracija se očituje dijelom i u obliku neostvarene integralnosti fondova i zbirki građe pohranjene u okviru arhivskih ustanova, ali je osobito značajna u odnosu na građu koju drže nearhivske ustanove. Dosadašnji napori da se ostvari razgraničenje djelatnosti između arhivskih i srodnih ustanova (muzeja, biblioteka, instituta i sl.) nisu dali neke značajne rezultate.

¹⁶ Osnovni nedostatak sadašnjeg sistema financiranja jest u tome što arhivske ustanove, iako vrše i inspeksijske funkcije (u odnosu na građu koja se nalazi izvan arhiva), nisu materijalno nezavisne od imalaca građe koje nadziru. Time je njihova inspeksijska funkcija praktički paralizirana. Nadalje, iako se radi o jednoj obaveznoj društvenoj službi, njeno je financiranje potpuno izjednačeno s financiranjem svih mogućih fakultativnih kulturnih djelatnosti. Na izričite preporuke Sabora SR Hrvatske da se ovakvim obaveznim službama dade prioritet u financiranju, fondovi za kulturu nisu se obazirali.